

стрирано преку бугарски и германски окупациони војски, разни политички и културни манифестации по повод различни празници. Фотографирани се и некои бугарски државници, градски управни тела, разни собири на видни личности на банкети и др. Меѓу другите, се наоѓаат и фотографии на германски новинари.

Веднаш по завршувањето на војната, Манаки успеал да направи неколку фотографии од народниот суд во Битола, потоа на партизански одреди, на пречекот на III ударна бригада, и други. Во периодот на изградбата Манаки не оставил некои значајни фотографии. Од ова време секако највпечатлив е моментот на фотографирањето на маршал Тито, при неговата посета во Битола 1957 г.

Овој богат илустративен материјал претставува извонредно оригинално богатство. Како автентичен изворен материјал ќе послужи за обработување и расветлување на низа значајни историски настани.

А. МАТКОВСКИ и П. АНГЕЛАКОВА

ЕДЕН НЕПОЗНАТ ПАТОПИС ЗА ПЛАНИНАТА АТОС ОД ПРЕД 1677 ГОДИНА

Со цел да се издадат што повеќе патописи што се однесуваат до Македонија, го подготвивме и овој мошне редок и непознат патопис од пред 1677 година.¹⁾ Според нас, патописот е важен за црковната, културната и стопанската историја на Македонија. Верно е дека постојат повеќе патописи и описи на Света Гора, но овој има посебно значење тоа што е многу стар, поради деталите што ги опишува во монашкиот живот и поради бројот на монасите во секој манастир, а посебно поради бројот на манастирите на планината Атос за време на патувањето на патописецот.

Патописот е пишуван на англиски јазик и е објавен во Лондон во 1677 година, што значи — патувањето било извршено барем неколку години порано. Патописот носи наслов: *Georgirenes (Joseph), A description of the present state of Samos, Nicaria, Patmos and mount Athos, by Joseph Georgirens . . . London, M. Pitil, 1677, in-8°.*

Овој редок патопис, издаден во ограничен број примероци, ние го ползувавме од Националната библиотека во Париз, каде што се чува под сигнатура J. 18530.

¹⁾ Види Д-р Матковски Александар. Еден француски патописец низ Македонија (1665—1669); Историја, год. IV, бр. 2, Скопје, 1968, стр. 126—138.

Ништо не знаеме за биографијата на авторот. Не се знае ни тоа дали тој сам патувал или се јавува како автор што го подготвил патописот за издавање.

Како мошне стар, редок и недостапен, патопис, ние го подготвивме за печат и еве ја неговата содржина:

Опис на планината Атос

„(85)²⁾ Планината Атос е полуостров што се протега помеѓу заливот Стримон и реката³⁾ што го носи ова име на север и заливот Сингус со градот Сингус на југ. Истмус или превлаката што ги дели не е широка повеќе од една милја. Грците ја викаат „Αγιον ορος“ и „Атонас“, а Французите (или западните христијани) „Monte Santo“⁴⁾. Обемот на оваа планина изнесува 170 милји. Лемнос⁵⁾ се издига источно од неа, на околу 40 милји растојание и пред зајдисонце е засенчена малку од него. Тасос е на 30 милји растојание далеку на североисток. (86) Солун е на четири часа патување оттука и се наоѓа на запад а Филипополи и многу други се на север. На едно место се издига еден голем дрвен крст и ова место ни една жена нема право да го посети. Калуѓерите, единствени жители на оваа област, немаат право да комуницираат со жени. Тоа е главно правило на нивниот позив.

²⁾ Цифрите во заграда ја означуваат страницата во патописот.

³⁾ Стримон: античко име на реката Струма.

⁴⁾ Света Гора или Атонски Полуостров, на грчки наречен Агион Орос. Се наоѓа во Јужна Македонија, најисточно од трите мали полуострови на Халкидичкиот Полуостров. Долг е околу 45 км, а широк 5—10 км; планината е во бујно зеленило. Во средните векови бројот на манастирите достигнал до 180. Од 1822 година наваму, на Света Гора останале само 20 независни монашки заедници, меѓу кои била поделена територијата на целиот Полуостров. Меѓу нив имало манастири со српски монаси (Хиландар), со руски (Пантелејмон), ерменски, бугарски и 17 грчки (Јавра, Ватопед, Ивер, Дионисиат, Кутлумуз, Пантократор, Ксиропотам, Дохиари, Каракал, Филота, Симон—Петра, Свети Павле, Ставро—Никита, Ксенофонт, Григориат, Ексиигмен и Констанит). Покрај овие суверени манастири, имало многу ќелии и пештери. Населението на Света Гора е исклучително машко, бидејќи е забранет пристап за жени и животни од женски пол. Пред Втората светска војна бројот на жителите на полуостровот бил 4.538, од кои 3.892 биле монаси. Во манастирите се чуваат многу скапоцени старини од византискиот период. Светогорските монашки заедници, во монашки однос, се под јурисдикција на цариградскиот патријарх, а во административен однос се самостојни бидејќи секоја заедница се управува од свој, монашки собор.

Во градот Кареа живее претставникот на грчката држава што одржува врски со Кинот. Кинот е управувачко тело на Света Гора, се состои од 20 членови, т. е. од делегирани монаси од секој манастир, и тоа 17 грчки делегати, еден бугарски, еден српски и еден руски. Кинот ги управува црковните работи на целиот полуостров и се потчинува само на Цариградската патријаршија.

Света Гора ги зачувала карактерните црти уште од византиско време и може да се каже дека монашкиот живот е онаков каков што бил за време на Византија. Според Букурешкиот договор од 1913 година, кога Македонија била распарчана на три дела, Света Гора подпаднала под грчка власт, но и според овој договор и било признато внатрешно црковно управување. (Н. Г. Данчовъ и И. Г. Данчовъ, Българска енциклопедия София 1936, стр. 1390).

Недалеку од овој крст, на брегот, во бескрај се протега селото маречено Аладжава. Повеќето жители живеат од риболов и рибите им ги носат на калуѓерите. Ако нивните жени, или која било жена ги придружуваат, тие остануваат на бродот и не смеат да стапат на брегот од страв да не бидат исклучени од црквата. Едно од најстрогите правила на дисциплината и кое строго се почитува е да не се зборува со ниедна жена. Заради поголема претпазливост и подобра сигурност во исполнувањето на ова правило, тие не дозволуваат никакво женско суштество, па ни деца, ни младици без брада, да има пристап на планината.

(87) За опишување на ова место, ние не можеме да појдеме од град во село, туку само од манастири во пустињачки куќички.

1) *Манастирот Света Лавра*.⁶⁾ Прв и најстар манастир е Света Лавра, изграден од Атанасиј, кој добил службена дозвола од императорот на Константинопол да се повлече тука и да основе монашка заедница од монаси на манастирот Лавра во Витлсеп, каде што живееле свети Саба и неговиот ученик Јован, кој прво бил бискуп во Колониа во Ерменија, а потоа монах подложен на дисциплината на Свети Саба чии приврзаници (ученици), според правилото за молчење, дале свечена изјава, и бидејќи стриктно се придржувале за неа, биле наречени „силентјари“.⁷⁾ Помеѓу нив бил и императорот Анастасиј⁸⁾ пред да го добие императорското достоинство. За него Барониус вели дека во 491 година, од исповедувач на молчењето, станал принц (ex silentiario factus imperator). (88) Монасите од ова место прикажуваат една историја како божем Анастасиј, барајќи пари да ја продолжи градбата на манастирската црква што ја започнал, се сретнал со Богородица која му го зела копјето и со него удрила на една карпа, од каде што протекла вода која и денес уште тече, потоа го набила копјето во земјата и тоа се претворило во дрво со гранки и лисја. Потоа му понудила да ги задоволи сите потреби и изјавила дека лично таа ќе биде патрон на овој манастир и целата планина. Овој манастир е на една милја од морето, на источниот брег и има еден погоден канал што ги води бродовите токму до нивните тврдини, каде што има големо складиште и постојана стража што дава знак ако се појават пирати. (89) Има, исто така, една мошне убава црква, а во трпезаријата — една голема мермерна маса на која 600 монаси се ранат заедно.

⁵⁾ Остров во Белото Море.

⁶⁾ Лавра — во средните векови, населба од источноправославни монаси што се собирале еднаш во неделата за заедничко богослужение и заеднички да се хранат. Најстари лаври биле тие што ги основал свети Харитон во IV век во Палестина, на брегот на Мртвото Море до Ерусалим и пустињата Текуа. Подоцна, кога на монасите им било дозволено да живеат под еден покрив, името Лавра означувало манастир.

⁷⁾ Силентјари — калуѓери што се заевгувале дека вечно ќе молчат. Околу средината на XIV век настанал богословски спор околу верувањето на некои светогорски манастири наречени исихасти (на грчки) или силентјари (молчеливи) дека со пост, со мисловни молитви и долго гледање во својот папок може да се види божествената светлина која, божем, им се покажувала на учениците на Исуса на гората Тавор. (Ст. Станојевиќ, Народна енциклопедија, кн. IV, стр. 55).

⁸⁾ Анастасиј I; византиски император од 491 до 518 год. Околу Цариград изградил укрепени ѕидови што го носеле неговото име.

2) *Каракале*. Манастирот Каракале го носи името на својот основач што го посветил манастирот на апостолите Свети Петар и Свети Павле. Тој се наоѓа на 8 милји од првиот, на северната страна и број 500 монаси. Вратата е украсена со една извонредно висока кула. Тука има исто така една цистерна направена од една стена, 26 стапала длабока. Бидејќи и овој манастир е близу до морето, на брегот постои една набљудателница, едно складиште и една мала врата.

3) *Филота*. Манастирот Филота го добил името од своите основачи. Овој манастир со 50 монаси е добро снабден со овоштарници и градини. На морскиот брег има исто така своја набљудателница и складиште. Црквата му е посветена на Благовештение.

4) *Имберус*. Имберус го носи името на својот основач. Овој манастир е прочуен по една икона на света Дева Марија која е над вратата и која, според традицијата, била најдена на морскиот брег. (90) Овој манастир има добри приходи во Имбрус⁹⁾ и има 400 монаси.

5) *Кутулмуси*. Манастиров има 300 монаси. Тој е угодно обиколен со градини и има една убава црква посветена на Преображение.

6) *Порпа*. Тука е главното собрание на сите манастири на оваа планина и секој манастир има претставник под името „проести“, чијашто должност е да живее на ова место и да биде готов да води сметка за сите работи што се однесуваат до општото добро. Тука секоја сабота има пазар што е единствен во целата планинска област. Тука, исто така, живее еден ага со двајца или тројца Турци што го штитат манастирот од напад на други Турци, а главно од поморци-Бербери¹⁰⁾ наречени „левенди“. (91) Бостанџибашијата го одредува овој офицер од бостанџиите. Тој треба да остане две години на својата должност и потоа друг го наследува. Живее од платата што му ја доделуваат калуѓерите како годишен приход. Покрај ова, на секој црковен празник тој оди редоследно од манастир во манастир и, покрај тоа што убаво го пречекувале, со својата придружба тој секогаш бидува награден со едно Кесе пари, според можноста на манастирот.

7) *Ставро-Никита*, или „Победнички Крст“, има околу 30 монаси. Нивната црква е посветена на свети Никола. Неговата икона што се наоѓа на масата како живописна старина мошне ја почитуваат и со преданост ја прифатиле монасите од овој манастир.

8) *Пантократорас*.¹¹⁾ Има 200 монаси, нивната црква му е посветена на Преображение.

⁹⁾ Остров во Белото Море, западно од Галиполе.

¹⁰⁾ Бербери — северноафриканско племе околу Атласките Планини во Мароко, Алжир, Тунис и Триполис. Кон ова племе припаѓаат кабилите, туарегите и др. Прозлегуваат од старите Нумидијци.

¹¹⁾ Пантократор или пандократор — на грчки значи семоќен. Во грчката митологија значи прекар на Зевс; властелин на боговите и на луѓето, т. е. епитет даван на бога од христијаните.

9) *Ватопеди*.¹³⁾ Има 300 монаси, нивната црква е посветена на Богородица.

10) *Тусименон*. Има околу 80 монаси. (92) Црквата е посветена на Христовото воскресение. Овој манастир е најбеден од сите, не поради недостиг на земја, туку поради недостиг на луѓе за да ја обработуваат. Што се однесува до земјиштето, тоа е едно од најдобрите во целата планина. Земјиштето раѓа маслинки со една чудна големина и не е пригодно за други овошни дрвја. Бројот на монасите тука изнесува околу 80, неспособни да направат поголем профит од убавата земја, туку живеат бедно на оваа благородна почва.

11) *Хилијантари*.¹³⁾ Се издига во средината на планината, манастир на Бугарите што го зборуваат својот сопствен јазик и имаат свои сопствени молитви (истото е и со Грците), на бугарски јазик.¹⁴⁾ ова е еден од најголемите манастири на целиот полуостров, со 800 монаси. Надвор од полуостровот тие имаат многу земјиште, за чиешто обработување наоѓаат свои сопствени монаси.

12) *Товзографу*, или манастир на зографите¹⁵⁾, го носи името на својот основач — уметник. (93) Црквата му е посветена на свети Ѓорѓија и има 200 монаси. Има уште една мала црква недалеку од овој манастир, која е осамена и сега некорисна, но бидејќи има една убава икона на свети Ѓорѓија

¹³⁾ Ватопед — еден од 17-те грчки манастири од Света Гора. Основан при крајот на X век. Еден од најголемите и најбогатите светогорски манастири. Учениот грчки монах Евгениј Вулгарис (од словенско потекло) во овој манастир основал духовна академија која во XVIII век била прочуена.

¹³⁾ Хиландар — Еден од автономните манастири на Света Гора. Основан од свети Сава кон крајот на XII век. Овој манастир играл голема улога за сите Јужни словени во времето на османското владеење, но најважен е за српската историја. Во него се чуваат многу хрисовули и други документи од средните векови. Тука се чуваат и моштите на основачот свети Сава.

¹⁴⁾ Патописецот не ги разликува, Србите и Бугарите.

¹⁵⁾ Зографски манастир или само Зограф — основан во 898 година од тројцата браќа Мојсеј, Арон и Јован од Охрид. Манастирот бил наречен по името на свети Ѓеорѓи Велики маченик со прекар Зограф, затоа што според преданието овој светец сам се живописал на икона при оснивањето на манастирот. Во средните векови овој манастир бил подаруван од разни владетели како, на пример од бугарските цареви Иван Асен II и од неговиот син Калиман I, од молдавскиот господар Јован Константин Антиох. Зографскиот манастир е многу важен за македонската преродба. Во почетокот на XIX век од овој манастир излегле многумина, монаси — таксидиоти. „Таксидиот“ на новогрчки значи калуѓер-патник, т. е. калуѓер што бил испратен да собира милостиња или помош за манастирот или пак кани луѓе да одат како поклоници во манастирот. За време на турското владеење калуѓери-патници оделе по цела Македонија и вршеле пропаганда против грцизмот, отворале ќелијни училишта за учење на словенско писмо. Некогаш овој манастир имал големи имоти во Македонија, Србија, а особено во Бесарабија, каде што притежавал 260 000 декари шума. Терито-

ријата на овој манастир заземала $\frac{1}{20}$ дел од целата површина на полуостровот. Манастирот се состои од повеќе катна зграда подигната од камен, која била преправана и доградувана во разни времиња. Во Зографскиот манастир се чува најстариот досега познат ракопис со кирилица. Тоа е акт за купопродажба, од 980 година, на кој се потпишал игуменот на манастирот Макариј. Потписот е на словенски, со кирилица. По Првата светска војна, многу имоти од овој манастир биле ограбени од Грците. Непосредно по Втората светска војна, во овој манастир имало 90 монаси главно од Македонија.

во неа, монасите сметале да ја земат и однесат во сопствената црква. И секогаш кога ја земале, утредента пак ќе се најдела во старата црква.

13) *Ксенофон*, бугарски манастир, има околу 30 калуѓери.

14) *Кастамонити*. Иако нема повеќе од 6 до 7 монаси, тој веќе има една мала црква посветена на свети Стефан.

15) *Архангели*. Некогаш имал друго име, но се сменило поради овој случај: Еден млад калуѓер, кој ја обработувал земјата далеку оттука, нашол едно благо во некоја урна и за ова го известил игуменот на манастирот. (94) Овој испратил со младиот човек други двајца калуѓери кои, откако го нашле благо, се договориле меѓу себе да го убијат калуѓерчето и да си го поделат златото. Тие му врзале еден камен околу врат и го турнале в море, а потоа, сокривајќи го златото, се вратиле кај игуменот и му рекле дека калуѓерчето ги измамиле и побегнало. На другиот ден клисарот го нашол калуѓерчето во црквата со камен околу врат. Клисарот открил сè и рекол дека ангелите Габриел и Рафаел го донеле на ова место. Двајцата калуѓери биле осудени и протерани, а каменот бил поставен како споменик во чест на овој ден.

16) *Русикон*. Овој манастир има една црква посветена на Пантелејмон со 200 калуѓери.

17) *Ксеропотама*. Посветен во спомен на четириесетте маченици што биле удавени во езерото Себаст. Овој манастир има 300 монаси и, бидејќи е на морскиот брег, има една голема набљудателница и едно складиште. Недалеку од овој манастир, на почвата на Македонија, се наоѓа едно големо село од пустињаци и духовни лица, и покрај тоа што има голем број калуѓери.

18) *Симо-Петра*, таканаречен од основачот. (95) Овој манастир е сместен на една карпа и бил основан од некојси Симон, пустињак кој со своите молитви ја излечил ќерката на гувернерот од Касандрија¹⁶⁾ и бил награден доволно за да го изгради овој манастир и да собере 200 монаси. Тие тука ја покажуваат раката, како света реликвија, од телото на света Марија Магдалена, чишто прсти се неизмерно големи.

19) *Грегориус*. Се наоѓа близу до морето и е постојано напаѓан од пирати, и покрај големата укрепеност и бројот на луѓето што го бранат. Има околу 60 монаси.

20) *Дионисио*, посветен на свети Јован Крстител. Монасите претендираат дека тука се наоѓа неговото чело, како света реликвија. Покрај ова, тие ги покажуваат коските на една нимфа. Некогаш патријархот од Константинопол, уморен од народни должности, се повлекол тука, непознат од никој, така што во него гледале еден беден скитник што бара работа. (96) Му дале работа како нивни маскар и тој ги снабдувал со дрвја. Таа работа ја продолжил со голема понизност и верност повеќе години. Тој не дозволувал никому да ги води мазгите и ги одржувал сите пости заедно со своите соработници. На посмртната постела му ја открил својата личност на игуменот

¹⁶⁾ Касандра — најзападниот од трите мали полуострови на Халкидичкиот Полуостров исполнет со голи планински ридови; само крај морето има мали плодородни рамнинки. Светогорските манастири тука имале многу метоси.

и му рекол дека го избрал овој начин на живеење за да ја понижи својата горделивост. Поради ова, сметајќи го за светец, тие ги зачувале неговите коски како света реликвија.

21) *Агио-Паулос*. Така бил наречен од основачот, познат како светец. Овој манастир има околу 200 монаси, сите Бугари.

Да преминеме сега на пустињачките куќички што се многу мали и обично близу една до друга, така што се добива изглед на село. Има две места каде што калуѓерите се одмараат во голем број.

1) *Агиа-Ана* или Света Ана е црква посветена на оваа светица. (97) Овде има посебни места за пустињаците што живеат како ракоделци, а особено како обработувачи на крстови и фигури кои го претставуваат Христовото страдање, потоа прават печати и проскурници за чесниот леб. Калуѓерите што се испраќаат во другите земји да преповедаат на народот и да собираат милостиња за литургии ги земаат сите нивни ракотворби и лично му ги препродаваат на народот каде што одат. Овие пустињаци живеат повеќе повлечено и тажно, не се повеќе од двајца или тројца, а понекогаш само еден во една куќичка. Тие навистина го имитираат животот на старите монаси од Египет, близу до Теба, кои пак, од своја страна го имитирале свети Антониј¹⁷⁾, кој лично така живеел, а така живееле и неговите наследници, т.е. од сопствен труд, со обработување земја и со рачна работа. Така, со еден многу мал напор, тие доволно печалат за храна и облека. Свети Антониј бил првиот христијански монах во светот. Неговата храна се состоела само од леб и вода, тој живеел 150 години. Неговата слава била толку голема што Елена¹⁸⁾, мајката на Константин Велики¹⁹⁾, со писма го молела да се моли за неа и за нејзиниот син. (98) Тој умрел во осаменост во божјата 361 година.

2) *Керасија* е друго земјиште посипано со такви пустињачки куќички како што се во Света Ана. И тука се живее на еден многу интересен начин. Покрај овие пустињачки куќички што се наоѓаат во близината, има уште многу други, 1 000 на број, распрнати горе-долу по целата земја и сите му припаѓаат на некој манастир.

Доколку еден човек сака да живее во една Келија, тој му плаќа извесна сума пари на манастирот на кој таа му припаѓа. И така тој станува сопственик на келијата во која може да живее цел живот, како и на земјиштето што ѝ припаѓа на оваа келија. Кога тој ќе умре, сево ова му се враќа на манастирот, единствен наследник, и на сето што оставил по својата смрт. Има келии со различни цени, од 5 до 150 долари. Она што е мошне значајно е дека овде нема место за безработицата, не постои човек на полуостровот што не врши каква било работа.

¹⁷⁾ Свети Антониј — прочуен пустињак во Тебаида (251—356). Еден од основачите на монашкиот живот. Во Горни Египет основал неколку манастири, а потоа се повлекол во осаменост.

¹⁸⁾ Елена — мајка на римскиот император Константин Велики. Многу придонела за покрстувањето на синот. По нејзина наредба во Ерусалим биле извршени раскопувања и, според преданието, божем бил откриен крстот на кој бил распнат Исус Христос.

¹⁹⁾ Константин I Велики — Римски император, роден во Ниш, умрел во Никомидија (274—337).

(99) Што се одиссува до одржувањето на овис манастири, тоа е земјиштето кое е доволно за нивна исхрана, како и планината што ги снабдува со доволно вино за пиење. Според прописот, тие заедно го плаќаат нивниот „харачи“ или годишен данок од 3 долари на лице и имаат доволно да купат лично за себе облека и опрема за обработувањето на земјата. Секоја година одредуваат неколкумина калуѓери, ги испраќаат надвор од земјата да бараат милостиња од христијанскиот народ, како помош на манастирот. Тие се секогаш по двајца заедно. Манастирите однапред се договараат за местата каде што ќе ги испратат своите заслужни емисари, кои обично две до три години вршат обиколување. По нивното враќање, парите му се предаваат на сџенафилаксот или управителот на манастирот, бидејќи, според нивните закони, чувањето пари е спротивно на прописот. Тој се служи со парите само во одредени прилики, а она што останува се чува за плаќање на трошоците за друго патување. Тие држат список за оние кои нешто даруваат и за нив непрестајно се молат во манастирот.

(100) Кога ќе се изврши изборот на оние што ќе одат далеку во странство, старешината на манастирот назначува еден од калуѓерите за раководител. Поставената личност во знак на покорност, треба да се испружи на земи пред игуменот на манастирот и кревајќи се да му ги бакне рацете. Потоа првоименуваното лице ги одредува оние што треба да го следат, кои со иста послушност се клањаат прво пред игуменот и му бакнуваат рака, потоа истото го прават со првоименуваниот калуѓер, кого го сметаат за татко или старешина и на кого му ја должат сета покорност за време на нивната мисија.

Кога се наоѓаат далеку, тие прво одат во седиштето на епархијата и тука ги покажуваат писмата од нивните старешини. Потоа епархијата им дава препорака за барање милостиња и дозвола за вршење исповед на покајниците во целата епархија. Таму каде што тие исповедуваат, не бараат ништо од народот што е оптоварен од давачки, туку го примаат само она што тој доброволно го остава како милостиња.

(101) Почетокот на монашкиот живот во планината Атос датира од времето кога мухамеданците ги покориле Египет и Сирија.²⁰⁾ Бидејќи монасите веќе немале сигурност за својот живот, дошле во Грција и побарале од императорот место каде што би можеле да живеат и дозвола за монашки живот. Тој им ја одредил планината Атос и спомнатиот Атанасиј прв тука основал монашка заедница. Отпрвин ги подражавале свети Антоние од Египет и свети Саба; но сега правилата на нивниот закон се земени од свети Базил.²¹⁾

²⁰⁾ Т. е. во втората половина на VII век, а не како што пишува во енциклопедијата на Н. Г. Данчевъ и И. Г. Данчовъ, Българска енциклопедия, София 1936, стр. 1390.

²¹⁾ Св. Василиј или Василиј Велики — епископ во Кесарија, црковен писател и проповедник; установил ред во црковната богослужба — литургија (329—379). Оставил многу проповеди, апологетични, толковни и догматски сочиненија, поученија (на број 24) и писма (вкупно 365). Сочиненијата добиле светско значење како основни книги за прашањето на догмите на верата. Тие што се придржувале кон неговите догми се нарекле „василисти“. Види Д-р А. Матковски ц. д. стр. 132.

Со нивното прво доаѓање на планината Атос, тие образувале населба од монаси дојдени од Светата Земја (Палестина). (102) Овие ги применувале правилата на свети Антониј од Египет и свети Саба, а особено правилата на последниов, кој живеел долго по свети Антониј и кога монаштвото почнало да ги менува методите и начинот на живеење, т.е. од едно необично повлекување на неколкумина луѓе во еден суров и примитивен начин на живеење во пустиња, кон потчинување на правилата и законите, кон соединување во заедници, кон претворање на нивните пештери во манастири и преминување од пусти во добри живеалишта и места со подобра удобност и комотност. Свети Саба, со својата позната суровост, ги одушевувал за монашки живот. Свети Саба бил роден од Кападокија²²⁾, во селото Муталаска, во дијацезата Касареја.²³⁾ Станал наследник на еден голем имот под покривелство на неговиот чичко Ермијас, но тврдоглавоста на неговата тетка го принудила да ја напушти куќата на неговиот чичко и да оди во Скандос да живее со еден друг негов чичко по име Грегориј. Околу сево ова се дигнала расправија помеѓу двајцата чичковци, та овој, за да го избегне недоразбирањето, се префрлил во манастирот на Флавијани, близу до Муталаска. Оттука на осумнаесет години отишол во Ерусалим, да ги посети местата кои животот и смртта на нашиот спасител Исус ги направиле толку значајни. (103) Во ова време славата на Евтимиј, подоцнежен игумен на манастирот Лавра близу до Витлеем била многу голема во Палестина. Ова го одушевило младиот Саба и со голема желба сакал да биде примен во неговиот манастир. Така, еден ден кога Евтимиј отишол да ја прими Светата Тајна, тој паднал на колена пред него, молејќи го да го пушти да влезе во неговата монашка заедница. Но Евтимиј го одбил велејќи му дека е премногу млад и затоа не одговара да биде примен во манастирот Лавра. Но тој го препорачал во еден помал манастир недалеку оттука, каде што свети Теоктист бил игумен. Откако поминал таму 10 години, евтимиј го примил во една пештера близу до својот манастир, за пет години. Потоа Евтимиј го идзвоил и, како Домицијан²⁴⁾, го подложил на мошне строг аскетизам во едно изолирано место за четири години, од кое тој се воодушевил. На 40 години се повлекол во една пештера близу до изворот Силое.²⁵⁾ (104) За сето време од 5 години живот тука, тој создал заедница од свои приврзаници која броела околу 70 лица, а меѓу кои бил и Јован Тихи, бискуп на Колоња во Кападокија, пред да го започне својот монашки живот, а потоа игумен на оваа заедница која била наречена Нова Лавра. Имало повеќе манастири под ова име во Палестина: Лавра Пиргиорум близу до Јордан, изградена од еден ученик на Јаков; Лавра Малиша, изградена од Фирминус; Лавра Мариша — од Северианус, и Лавра Елсереба — од Јулијан. Но оваа Лавра, изградена од свети Саба, била најпрочуена и при нејзиното

²²⁾ Кападокија — во античко време централниот дел на Мала Азија. Нејзиниот главен град бил Мазака, подоцна наречен Кесерија, а од Турците Кајсарие.

²³⁾ Кесареја, т. е. Кесарија — главен град на провинцијата Кападокија.

²⁴⁾ Домицијан (Тит Флавиј) — римски император од 81 до 96 год. Во Рим вовел најжесток деспотизам и, поради тоа бил убиен. Тој е последниот од 12-те цезари.

²⁵⁾ Силое или Силоам — библиско име на еден извор на југ од Ерусалим. Според кажувањето на Евангелието од Јован, во базенот на Силое бил излекуван еден слепец од Исус Христос.

постојење бројот на монасите се покачил на 150. Саба бил славен во времето на Анастасиј²⁶⁾, Јустин²⁷⁾ и Јустинијан²⁸⁾ императори Константинопол. Умрел на 94 години. Неговото име било веќе прочуено меѓу источните христијани, а особено на планината Атос, каде што наскоро првите монаси образувале една населба од негови приврзаници, поради што најстарата заедница е наречена Лавра, а го добила името од манастирот Лавра во Палестина.

(105) Нивната постојана утринска молитва е три часа пред да се раздени, а вечерната молитва — на заоѓање. Секоја сабота изутрина тие одат да се молат пет часа пред да се раздени, а пред големи празници нивните молитви продолжуваат цела ноќ. Исто така, тие имаат други одредени часови за молење преку ден. Оние што го избираат овој позив се чувани како искушеници околу шест месеци, за кое време се изложуваат на сите видови вежби што треба да ги издржат, во зависност од својата професија. Откако ќе поминат шест месеци, искушеникот одбира меѓу старите калуѓери еден свештеник што ќе го поучи и запознае во врска со церемонијата на неговото примање. Овој свештеник го одведува до црквената врата, каде што тој ја соблекува својата кошула, легнува наземи, потоа вторпат се испружува во средината на црквата, третпат пред олтарот и четврти пат пред игуменот. Така, на колена тој одговара пред сите на прашањата поставени од старешината, кои се следниве:

(106) Старешината: Брате мој, кои причини ве донеле до овој олтар и пред оваа заедница?

Искушеникот: Желбата за монашки живот.

Старешината: Доаѓате ли по ваша желба и без никаков притисок?

Искушеникот: Да.

Старешината: Дали ќе останете засекогаш во манастиров и дали ќе ги почитувате неговите правила?

Искушеникот: Да.

Старешината: Дали ќе ја зачувате чесноста, воздржливоста, и побожноста?

Искушеникот: По божја милост, да.

Старешината: Дали цел живот ќе им бидете покорен на игуменот и нашиот брат Исус Христос?

Искушеникот: Нека ми помогне бог.

По ова и по некои други слични прашања, неколку молитви се читаат надвор од ефкологионот²⁹⁾ и игуменот, читајќи му го Евангелието го благослоавува и така тој го прима овој позив благодарение на своите постапки. Додека дава позитивни одговори, игуменот му дава ножици барајќи да му се вратат во негова рака. (107) Потоа старешината ќе му исече малку коса

²⁶⁾ Види фус. нота бр. 8.

²⁷⁾ Јустин I — император на Византија од 518 до 527 год. Дошол на престолот по смртта на Анастасиј I. Произлегува од Илирија, од селско семејство.

²⁸⁾ Јустинијан — Византиски император од 527—565 год. Во негово време Словените почнале да ја минуваат византиската граница и да навлегуваат на Балканскиот Полуостров. Прочуен е по Јустиниановиот кодекс.

²⁹⁾ Молитвеник.

Од главата во вид на крст велсјќи: „Нашиов брат П.П. ја има својата острижана глава во името на Бога, Синот и Светиот дух“. Другите присутни одговараат трипати: „Кирие елејсон“. Потоа, според монашкиот обичај, тој редоследно ги става:

1) Мантијата; додека игуменот изговара: „Нашиов брат Н. ја става среќната облека во името на Бога, Синот и Светиот дух“. Заедницата одговара трипати: „Кирие елејсон“.

2) Појасот; со овие зборови: „Нашиов брат ја опашува својата половина со вистината за да го умртини своето тело и за да го обнови својот дух во името на Бога, Синот и Светиот дух“, по што следува: „Кирие елејсон“, трипати.

3) Капата; со овие зборови: „Нашиов брат ја стави капата, знак на надеж и спасение во името на Бога, Синот и Светиот дух“.

(108)⁴) Наметката; со овие зборови: „Тој ја става наметката во знак на вистинска ангелска облека и честита слава во името на Бога, Синот, Светиот дух“.

5) Сандалите; со овие зборови: „Тој ги обува сандалите во знак на подготовка на евангелискиот мир во името на Бога, Синот и Светиот дух“, со три „Кирие елејсон“, како и претходното. По читањата на Посланието и Евангелието и неколку молитви, тие си крстат со овие зборови: „Наш почитувани Исусе, ако некој сака да биде мој ученик, пушти го да се одрече од самиот себеси, нека си го подигне крстот и нека не следи. Потоа една свеќа се поставува во неговите раце со овие зборови: Нашиов Господар рече оставете ја вашата светлина нека свети пред луѓето, кои, согледувајќи ги вашите добри дела, ќе го прослават вашиот небесен татко. Откако ќе заврши ова, другите калуѓери еднопруго го поздравуваат со по еден бакнеж и, на тој начин, завршува церемонијата, Задачите се следниве:

(109) 1. Да се откаже од светот и од секој близок и драг што го има, било да е татко или мајка,, пристапувајќи кон нашиот Спасител.

2. Да го продолжи својот живот во манастирот со покорност кон игуменот и кон неговото братство.

3. Да ги поднесува сите маки и страдања за љубов на Бога.

4. Да не притежава ништо сопствено и сè да биде заедничко во братството.

5. Да се чува од сите телесни пројави.

6. Да биде готов за молитви во одредените часови: на полноќ пред огрејсонце, напладне, во три часот попладне, на зајдисонце и по вечера. Потоа тој се враќа во својата Келија, каде што се клања 60 пати и тоа се вика „μετανοίας“ или страдање со една молитва за игуменот, за нивното братство, за добродетелот на манастирот, и воопшто, за сите христијани.

(110) 7. Да не пие и јаде тајно, туку заедно со другите браќа и тоа е толку важно што, во случај на жед, помеѓу секое јадење, тој да пие пред прозорецот или пред вратата на својата Келија, така што секој да може да го види и, пред да се напије, тој гласно вика: „εὐλογεῖ“, со што се благодарува.

8. Да не јаде месо цел живот. Ова е строга забрана на планината Атос, па дури и во случај на болест не му е дозволено да го прекрши овој закон. Меѓутоа, монасите што патуваат, во случај на болест, можат да јадат месо доколку тоа им го препорача лекар.

На планината Атос е дозволено во недела, вторник, четврток и сабота да се послужат со јајца, путер, сирење и риба. Другите денови ниедно од овие нешта не смее да се употреби, па дури и никаков вид пијалак, освен вода. Другите денови тие имаат само вечера што се состои од парче леб и малку вода што ја пијат пред самата врата на црквата; оттука одат на молење и, најпосле, се враќаат во своите Келии, каде што се повлекуваат во голема тишина. Доколку има некој болен, во години или слично, а кој доаѓа првпат од некое патување, има право да појде на јадење во заедничката трпезарија.

За подобро управување на манастирот, игуменот оди лично во секоја Келија придружен со неколкумина постари калуѓери и, доколку најде некој надвор од неговата Келија или двајца во една иста Келија, по три строги предупредувања, ако ова се повтори, тоа веќе претставува голем престап. Помладите калуѓери се плашат од оваа ноќна инспекција не заборавајќи ја изреката на свети Павле всадена во нивните души.

Закопот на мртвонецот е скоро сличен на оној опишан во Самос, само со мала разлика што, една година по закопот, тие го вадат трупот, го измиваат со вино и го ставаат во гробницата над која го одбележуваат името на покојниот.

(112) Покрај овие знаменитости, има и друга многу важна работа на планината Атос, а тоа е што на една парцела земјиште во површина од 160 милји, каде што постојано живеат најмалку 6 000 луѓе, не смее да биде видена ниедна жена.“

II. Митрески:

КРАТОК ОПИС НА НЕКОИ НОВИ ОТКРИЕНИ РАКОПИСИ ВО МАНАСТИРИТЕ Св. ЈОВАН БИГОРСКИ И Св. ПРЕЧИСТА, КИЧЕВСКА

Во 1968 година Историскиот архив од Охрид, со помошта на преставници од Величката епархија од Охрид и Архивот на Македонија, успеа да открие, да прибере под заштита ретки старословенски ракописи, кои, секој за себе, преставуваат своевиден културен споменик и реткост за Македонија. Во манастирот Св. Јован Бигорски се пронајдени десет ракописи, а во манастирот Св. Пречиста, Кичевска уште седум.

Манастирот Св. Јован Бигорски, што се наоѓа близу до Дебар, во живописната долина на реката Радика, ставен под Законот за заштита на културните споменици, — е прочуен со својата резба од дебарските мајстори, во манастирската ретка библиотека пронајдовме мошне ретки старословенски ракописни книги што датираат од почетокот на XVI до крајот на XIX век.